

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
БОЛГАРСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

ШУМЕНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЄПІСКОПА КОНСТАНТИНА
ПРЕСЛАВСЬКОГО

Матеріали

V Міжнародної славистичної
конференції, присвяченої
пам'яті святих Кирила і Мефодія:

«Славістика в сучасному світі:
методологічні й ціннісні
орієнтири»

Київ – Софія – Харків – Шумен
Харківське історико-філологічне товариство

23 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Київ – Софія – Харків – Шумен
Харківське історико-філологічне товариство

23 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національна академія наук України
Інститут української мови
Інститут мовознавства імені О.О. Потебні
Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
Харківське історико-філологічне товариство

Болгарська академія наук
Інститут літератури
Інститут болгарської мови імені професора Любомира Андрейчина
Шуменський університет імені Єпископа
Константина Преславського
Науковий центр православної культури і мистецтв
«Святий Архангел Михаїл» (Шумен)

МАТЕРІАЛИ

**V Міжнародної славістичної конференції,
присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія:**

«СЛАВІСТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ: МЕТОДОЛОГІЙНІ Й ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ»

Київ — Софія — Харків — Шумен
Харківське історико-філологічне товариство

23 травня 2025

Матеріали V Міжнародної славистичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія: «Славістика в сучасному світі: методологічні й ціннісні орієнтири» / за заг. ред. О. О. Маленко. — Харків – Шумен : ХНПУ; ХІФТ, 2025. — 388 с.

Рекомендувала до друку Редакційна рада ХІФТу
(протокол № 1 від 3 червня 2025 року)
Учена рада українського мовно-літературного факультету
імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка
(протокол №11 від 30 червня 2025 року)

Редакційна колегія:

Маленко Олена, докт. філол. наук, проф.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Генералюк Леся, докт. філол. наук, провідний науковий співробітник;
Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України
Корнієнко Світлана, канд. філол. наук, доц.; Товариство зв'язків з бессарабськими та таврійськими болгарами (Софія). Болгарія
Сюта Галина, докт. філол. наук, провідний науковий співробітник; Інститут української мови НАН України
Каруник Катерина, канд. філол. наук, доц.; ХНУ імені В. Н. Каразіна; ХІФТ
Марцин Світлана, канд. філол. наук, доц.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Нестеренко Наталя, канд. філол. наук, доц.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Піддубна Вікторія, канд. філол. наук, доц.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Полозова Олена, канд. філол. наук, доц.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Умрихіна Любов, канд. філол. наук, доц.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Рецензенти:

Нелюба Анатолій, докт. філол. наук, проф.; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Горголюк Ніна, канд. філол. наук, доц., заступник директора з наукової роботи; Інститут української мови НАН України

У «Матеріалах» розміщено доповіді українських та болгарських мовознавців, літературознавців, істориків, педагогів-методистів, аспірантів, магістрантів, які взяли участь у V Міжнародній славистичній конференції, присвяченій пам'яті святих Кирила й Мефодія, що відбулася в Харкові 23 травня 2025 року. Питання наукового обговорення висвітлюють основні напрями сучасних досліджень у мовознавстві, літературознавстві, дидактиці.

Для науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти всіх рівнів, учителів.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Алчевських, 29, м. Харків, Україна, 61002

ISBN 978-966-1630-69-6

© Автори доповідей, 2025
© Дизайн Т. Лисиченко, 2025

ЗМІСТ

Привітальне слово учасникам конференції ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, доктора педагогічних наук, професора, академіка НАПН України Юрія Бойчука	13
Привітальне слово учасникам конференції ректора Шуменського університету імені Єпископа Константина Преславського, доктора наук, професора Наталії Вітанової	15
 Кейс I	
СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ: ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ	17
 Марія Брус ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ КИРИЛО-МЕТОДІЇВСЬКИХ ПИСЕМНИХ ТРАДИЦІЙ	18
 Володимир Борисов МОРФОЛОГІЧНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ- ІМЕННИКІВ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ	24
 Илияна Гаравалова ВЛИЯНИЕТО, КОЕТО УКАЗВА ЕДНА ГРАМАТИЧНА ОМОНИМИЯ НА ДИАЛЕКТНО РАВНИЩЕ ВЪРХУ УСВОЯВАНЕТО НА НОРМАТА ЗА УПОТРЕБА НА ПЪЛЕН И КРАТЪК ЧЛЕН В КНИЖОВНИЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК	28
 Олександр Жосан СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАВЧАЛЬНОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)	32

Станіслав Жуков

ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ІТ-ТЕРМІНОЛОГІЇ	39
--	----

Катерина Каруник

ПРАКТИЧНІ Й ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УНОРМУВАННЯ В «НАРИСІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ» ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА	44
--	----

Лариса Кравець

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ЙМОВІРНІ ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ	52
---	----

Роман Міняйло

ДІЄСЛІВНА ЛЕКСИКА СТАРΟΣЛОВ'ЯНСЬКОЇ МОВИ У ВИМІРІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ РИБАЛЬСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	62
--	----

Викторія Петрова-Любенова

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛІЗ НА ГЛАГОЛИТЕ ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА БЪЛГАРСКИ И ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК	64
---	----

Вікторія Піддубна

ГРАМАТИЧНА КАТЕГОРІЯ ВІДМІНКА В УКРАЇНСЬКОМУ ТА ПОЛЬСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВАХ	70
--	----

Сергій Попов

СИНОНІМІЙНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА	75
---	----

Наталія Рябокiнь, Наталія Ночовна

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПЕРЕКЛАДУ	82
---	----

Любов Умрихіна

КАТЕГОРІЯ МОДАЛЬНОСТІ
У СВІТЛІ ГУМАНІТАРНИХ НАУК 88

Ірина Ярошевич, Наталія Краснопольська

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТЬ
ПРИСЛІВНИКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ТА ЇХНЄ ТЕРМІНОЛОГІЙНЕ ВИРАЖЕННЯ 91

Ніна Яценко

ДО ІСТОРІЇ ТЕРМІНА *ПРИЙМЕННИК*
В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ 97

Кейс II**АКТУАЛЬНІ ПАРАДИГМИ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ**

Комунікативна лінгвістика. Дискурсологія.

Наратологія. Медіалінгвістика 103

Світлана Бирик

МЕДІАТИЗАЦІЯ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНОГО
ДИСКУРСУ: МОДИФІКАЦІЯ СТИЛЬОВОЇ НОРМИ 104

Тетяна Князь

ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛЕКСИЧНОГО НАПОВНЕННЯ
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ 111

Ірина Компанієць

ПРАГМАТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ВИСЛОВЛЕНЬ
ІЗ ВІДНОШЕННЯМ НОМІНАЦІЇ В МЕДІАСФЕРІ 115

Віталій Переяслов, Ольга Ткач

ПРАГМАТИКА Й ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ЕМОДЗІ
В ЦИФРОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ (ДИСКУРС СУДОВОЇ
ЛІНГВІСТИКИ) 119

Світлана Терещенко

НОВІТНІ НАЗВИ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ДИСКУРСУ	129
--	-----

Вікторія Товстенко

МОВА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ	133
--	-----

Кейс III**МОВА. КУЛЬТУРА. ЛІНГВОСВІДОМІСТЬ**

Лінгвокультурологія. Діалектологія. Фразеологія. Лінгвофольклористика	137
--	-----

Поліна Заркова

БЪЛГАРСКОТО ОВЧАРСКО КУЧЕ — ЖИВА СТАРИНА	138
---	-----

Наталія Коваленко

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ СУЧАСНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ ГОВІРОК	143
---	-----

Ірина Купіна

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙ СТРАХУ В УКРАЇНСЬКІЙ І ЧЕСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ	146
--	-----

Аліна Рева

ЕВОЛЮЦІЯ ДІАЛЕКТІВ В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ УЗУСІ	151
---	-----

Руслан Сердега

ФОЛЬКЛОРНЕ СЛОВО В ТЛУМАЧНИХ СЛОВНИКАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	156
--	-----

Кейс IV**МОВА ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ.
ЛІНГВОПОЕТИКА. ЛІНГВОСТИЛІСТИКА 161****Дар'я Безкровна**

ФУНКЦІЇ ЕРГОНІМІВ У РОМАНІ
В. ПІДМОГИЛЬНОГО «МІСТО» 162

Яна Вагаршакян

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ
ПОНЯТТЯ *ЩАСТЯ* В ОДНОЙМЕННОМУ ТВОРІ
«ЩАСТЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ 166

Жанна Гончарова

НАКАЗОВИЙ СПОСІБ ЯК МАРКОВАНА ФОРМА
У ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА 169

Юрій Кохан

«АЛКОГОЛЬНА» ЛЕКСИКА ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТ
ДУХОВНОЇ КРИЗИ ТВОРЧОЇ ЛЮДИНИ У РОМАНІ
СТЕПАНА ПРОЦЮКА «ЖЕРТВОПРИНЕСЕННЯ» 175

Євгенія Мороз

НЕЗАКІНЧЕНІ СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ
ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ПРИЙОМ У ПРОЗІ
АНАСТАСІЇ НІКУЛІНОЇ (НА МАТЕРІАЛІ
РОМАНУ «ЗАВІРЮХА») 182

Лілія Петрова Озель

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
МОВОТВОРЧОСТІ ГАННИ БАРВІНОК 185

Олена Полозова

ПОРІВНЯННЯ ЯК ЗАСІБ ХУДОЖНЬОЇ ОБРАЗНОСТІ
В ПРОЗІ ЄВГЕНІЇ КУЗНЕЦОВОЇ (НА МАТЕРІАЛІ
РОМАНУ «ДРАБИНА») 192

Юлія Радченко

МОВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МІЛІТАРНОЇ ПОЕЗІЇ: ЛЮБОВ ЯК ПРОТИСТОЯННЯ ВІЙНИ	198
---	-----

Кейс V

СЛОВ'ЯНСЬКІ ЛІТЕРАТУРИ В АКТУАЛЬНИХ ПАРАДИГМАХ. ІСТОРИЧНІ КОНТЕКСТИ	205
--	-----

Татяна Брага

INCUNABULAS, PALEOTYPS, RARE CYRAL EDITIONS, AND LEGAL MONUMENTS OF THE 15th-17th CENTURY IN THE UKRAINIAN LIBRARY	206
---	-----

Максим Верман

ЗВУКОВА ТОПОГРАФІЯ ПАМ'ЯТІ: АУДІОПРОГУЛЯНКА «МОЯ АКАДЕМІЧНА...» ЯК ФОРМА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	214
---	-----

Леся Генералюк

ДЕКОНСТРУКЦІЯ ІМПЕРІЇ ЗЛА — КЛЮЧОВА СТРАТЕГІЯ ТВОРЧОСТІ МАКСИМІЛІАНА ВОЛОШИНА В 1917–1920-х РОКАХ	217
---	-----

Ярослав Голобородько

«ЗАХАР БЕРКУТ» ЯК ЯВИЩЕ ЛІТЕРАТОГРАФУ: ЛІТЕРАТУРА & КІНЕМАТОГРАФ	231
---	-----

Алла Калинчук

ТАРАС ШЕВЧЕНКО ТА ПОЛЬСЬКІ ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ В РЕЦЕПЦІЇ ВАСИЛЯ ЩУРАТА	236
--	-----

Світлана Криворучко

УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА: ОКРЕМІ ЯСКРАВІ ПОСТАТІ БРАЗИЛІЇ. ВІТТОРІО СОРОТЮК	244
--	-----

Павло Михед

ВАСИЛЬ НАРІЖНИЙ — ЗАСНОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В РОСІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ДО 200-Х РОКОВИН ВІД ДНЯ СМЕРТІ	251
--	-----

Наталя Нестеренко

ЛЕЙТМОТИВ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ СЕРГІЯ ЖАДАНА «СКРИПНИКІВКА»	259
--	-----

Оксана Румянцева-Лахтіна

ОРНАМЕНТАЛЬНЕ ПОЛОТНО ВОЄННИХ ІСТОРІЙ	264
--	-----

Наталія Сквіра

АСКЕТИЧНО-АСКЕПІЧНА ПАРАДИГМА ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ПІЗЬОГО ГОГОЛЯ	268
--	-----

Андреана Спасова

ПОЕТЪТ И КРИТИКЪТ БОРИС ЙОЦОВ	275
-------------------------------------	-----

Biserka Stoimenova

HOSPITALITY AND BOYCOTT: MEDIA COVERAGE OF THE 1910 SLAVIC CONGRESS IN SOFIA IN THE NEWSPAPERS DEN AND KAMBANA	285
---	-----

Страшимир Цанов

МОРАЛ И ГЕОПОЛИТИКА В ПОЕЗИЯТА НА ВАЗОВ	291
--	-----

Цочева Надежда Стефанова

ПРИТЧАТА ЗА БЛУДНИЯ СИН –
 БИБЛЕЙСКИ РЕМИНИСЦЕНЦИИ В СТИХОСБОРКАТА
 «БЛУДНИ СИНОВЕ» НА ЕДВИН СУГАРЕВ 297

Galina Shalaverova

REFLECTIONS ON THE WORK
 OF STANISLAV PRZYBYSZESKI IN THE PROSE
 OF GEORGY RAICHEV 302

Фелікс Штейнбук

ПОЕТИКА ЕМОЦІЙ У СУЧАСНІЙ
 УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ФАКТУ 311

Кейс VI

МЕТОДИКА. ДИДАКТИКА.
ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ВИЩОЇ ШКОЛИ 317

Дебора Александрова-Желязкова

РАЗВИТИЕТО НА ЕЗИКА ПРИ УЧЕНИЦИТЕ:
 ВРЪЗКА МЕЖДУ ЛИНГВИСТИКА, ПСИХОЛОГИЯ
 И ПЕДАГОГИКА 318

Яна Василенко

ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ
 ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ ТЕКСТІВ
 У НАВЧАННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ 320

Альона Кузьменко

ЛЕКСИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
 У СИСТЕМІ КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ
 МОВНОЇ ОСВІТИ В ЗЗСО 326

Світлана Марцин

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
В УЧНІВ 8 КЛАСУ ЗА ДОПОМОГОЮ
ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ 329

Евелина Миланова

РАЗВИВАНЕ НА УМЕНИЯ ЗА РАБОТА С ПРЕКЪСНАТ
ТЕКСТ НА ЗАНЯТИЯТА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК 333

Тетяна Петрова

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА
Й СУЧАСНА ЛІНГВОДИДАКТИКА 338

Альона Романченко

ДІАЛЕКТИ В ЛІТЕРАТУРІ: ЯК ПИСЬМЕННИКИ
ВИКОРИСТОВУЮТЬ НАРОДНУ МОВУ
(ЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ
АСПЕКТИ) 342

Богдан Рудика

ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ
ПЕРШОДРУКІВ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША) 346

Кейс VII

УКРАЇНСЬКА БОЛГАРИСТИКА 353

Наталія Варич

ХАРКІВСЬКА БОЛГАРИСТИКА
ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 354

Светлана Георгиева

КЪМ ТИПОЛОГИЯТА НА СВАТБЕНАТА ОБРЕДНА
ТЕРМИНОЛОГИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ ГОВОРИ В УКРАЇНА 361

Олга Колот

ЛЕКСИКАЛНА ІДЕНТИЧНОСТ НА ТЕРНИВСКИЙ ДІАЛЕКТ В МИКОЛАЙВСКА ОБЛАСТ	368
---	-----

Світлана Корнієнко

СЪЗДАВАНЕ НА САТИРИЧНИ, ИРОНИЧНИ И ХУМОРИСТИЧНИ ЕФЕКТИ ЧРЕЗ СМЕСВАНЕ НА ТЪРЖЕСТВЕНО ВЪЗВИШЕНАТА СТАРОСЛАВЯНСКА (СТАРОБЪЛГАРСКА) ЛЕКСИКА С НАРОДНИЯ РАЗГОВОРЕН ЕЗИК (ВЪРХУ МАТЕРИАЛА НА ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА УКРАИНСКИТЕ ПИСАТЕЛИ ОТ ХІХ ВЕК	375
--	-----

Олена Маленко

КОНФЕРЕНЦІЯ ІМЕНІ КИРИЛА І МЕФОДІЯ В КОНТЕКСТІ НАУКОВОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ СПІВПРАЦІ СЛАВІСТІВ УКРАЇНИ Й БОЛГАРІЇ	380
---	-----

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ЙМОВІРНІ ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Лариса Кравець

*доктор філологічних наук, професор, професор кафедри філології
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
kravets.larysa@kmf.org.ua*

Штучний інтелект, який став частиною нашої реальності, викликає зацікавленість і настороженість у фахівців різних галузей. Це одна з найактуальніших проблем сьогодення, що своєю появою спричинила хвилю численних різнопланових досліджень. З погляду лінгвістики як науки, цілком зосередженої на текстах і в аспекті їх вивчення, і в аспекті фіксації та оприлюднення результатів досліджень у текстовій формі, штучний інтелект (далі — ШІ) є цікавим об'єктом для вивчення й одночасно ефективним інструментом наукового пошуку. Зумовлено це насамперед тим, що ШІ працює з величезними базами даних онлайн-текстів, а також генерує відповіді на запити в текстовій формі.

Оскільки ШІ здатний виконувати функції і творця, і дослідника текстового контенту, то можна простежити особливості його застосування в лінгвістичному аспекті, зокрема можливості застосування в дослідницькій роботі.

Для вивчення цього питання було обрано тему: «Авторська метафора як інструмент концептуалізації реальності: порівняльний аналіз сучасних штучно згенерованих і літературних образів».

Тема передбачала вивчення таких питань:

- порівняння метафор, створених штучним інтелектом, із метафорами українських письменників;
- метафоричні висловлення, наскільки вони подібні за структурою, функцією, образністю, емоційністю чи новизною;
- аналіз семантичної глибини, інтертекстуальних відси-
лань, стилістичних прийомів;

- дослідження впливу культурного контексту на побудову метафори (у людей — це досвід, у ШІ — корпус текстів);
- висвітлення питання авторства, креативності та свідомості в літературній творчості.

Об'єкт дослідження — авторська метафора як елемент поетичної мови та мовної картини світу.

Предмет дослідження — порівняльний аналіз метафор, створених штучним інтелектом, і метафор, зафіксованих у творах художньої літератури (української та/або світової).

Мета дослідження — виявити особливості творення, функціонування та семантичного навантаження метафор у мовленні штучного інтелекту в порівнянні з авторськими літературними метафорами; з'ясувати потенціал штучно згенерованої метафори як інструменту художньої образності та концептуалізації реальності.

Завдання дослідження:

- 1) окреслити теоретичні засади вивчення метафори як художнього тропа;
- 2) розглянути класифікації метафор у літературознавстві та когнітивній лінгвістиці;
- 3) проаналізувати добірку авторських метафор із творів письменників (наприклад: Стус, Жадан тощо);
- 4) згенерувати і систематизувати метафори, створені штучним інтелектом (на основі заданих тем);
- 5) провести порівняльний аналіз метафор за критеріями образності, структури, функцій, культурної маркованості тощо;
- 6) зробити висновки щодо творчого потенціалу ШІ у сфері образного мислення й літературної стилістики (ChatGPT).

Головною особливістю наведених вихідних даних наукового пошуку є те, що вони від теми до завдань дослідження згенеровані штучним інтелектом, зокрема ChatGPT (безкоштовна версія). Це «чат-бот та віртуальний помічник з генеративним штучним інтелектом, розроблений компанією OpenAI і представлений широкому загалу 30 листопада 2022 року. Побудований на основі великої мовної моделі оптимізований для ведення

діалогів природними мовами, він здатен генерувати відповіді в різних предметних галузях, різного формату, розміру, стилю та рівня деталізації, враховуючи при цьому контекст розмови» [ChatGPT // Wikipedia].

Наведений уривок за формальними ознаками в цілому відповідає нормам наукового стилю. Зокрема, йому властиві узагальненість, предметність, структурованість, логічність, акцентування причинно-наслідкових відношень тощо. У тексті наявні галузеві терміни, зокрема лінгвостилістичні (*метафоричні висловлення, інтертекстуальні відсилання, культурний контекст, авторська метафора, поетична мова, мовна картина світу, порівняльний аналіз, семантичне навантаження* тощо), усталені вислови, характерні для наукової мови (*окреслити теоретичні засади, розглянути класифікації, провести порівняльний аналіз*), віддієслівні іменники (*дослідження, висвітлення, порівняння*), дієслова наказового способу (*згенерувати, систематизувати, проаналізувати*), безособовість викладу тощо). Граматична будова речень та структурування тексту, а саме виокремлення об'єкта, предмета дослідження, мети, завдань, цілком відповідає нормам наукового стилю.

Проте більш ретельний логіко-семантичний аналіз відразу виявляє очевидні помилки у формулюваннях. Насамперед некоректним є визначення предмета дослідження як *«порівняльний аналіз...»*, оскільки це науковий метод, процедура дослідження, а предметом має бути властивість, характеристика об'єкта дослідження. Предмет є частиною об'єкта, конкретизує певний його аспект.

Мета дослідження також згенерована некоректно, оскільки в ній має бути сформульований очікуваний кінцевий результат, який визначає загальне спрямування і структуру дослідження [Наукове дослідження // Wikipedia].

Серед питань, запропонованих для вивчення, 1-ше і 2-ге формулювання подібні, але друге більш конкретне, ніж перше. Формулювання 3-го питання *«аналіз семантичної глибини, інтертекстуальних відсилань, стилістичних прийомів»* нечітке. Із контексту зрозуміло, що йдеться про метафору, але якщо термінологічні словосполучення *«семантична глибина»*, *«інтертекстуальні відсилання»* можуть стосуватися метафори, а отже

і вживатися із цим словом, то «стилістичні прийоми» потребує інших слів-конкретизаторів, наприклад: *стилістичні прийоми використання (уведення в текст) метафори*. Формулювання 5-ої позиції «*висвітлення питання авторства, креативності та свідомості в літературній творчості*» надто широке, його зміст виходить за межі окресленої теми дослідження. У згенерованому тексті межа між лінгвістичним і літературознавчим трактуваннями метафори розмита.

ChatGPT досить креативний і наполегливо пропонує свою допомогу в продовженні так званої наукової роботи:

Якщо хочеш, я можу ще:

- *допомогти скласти вступ до роботи;*
- *сформувати бібліографію;*
- *підібрати корпус текстів для аналізу;*
- *оформити таблиці з прикладами метафор.*

Хочеш продовжимо? (ChatGPT).

Ці рядки виразно маніпулятивні, оскільки містять слова, які спонукають діяти, не докладаючи особливих зусиль, підбадьорують. Повторювані короткі питання на кшталт «*якщо хочеш, я можу*», спокусливі пропозиції та швидкість роботи ШІ викликають бажання швидко й легко отримати бажаний результат. Мимоволі спадають на думку слова Фредерік Бегбедера із твору «99 франків»: «Ваші бажання більше вам не належать — я нав'язую вам свої власні. Я забороняю вам бажати» [Бегбедер].

Після підтвердження пропозиції ChatGPT генерує чернетку короткого вступу до наукової роботи, в якому загалом наявні необхідні компоненти, проте він усе ж потребує доопрацювання, оскільки (1) повторено неточні формулювання, згадані вище, (2) актуальність теми недостатньо обґрунтована, (3) відсутні опис методів та новизни дослідження та ін.:

У сучасному світі, що перебуває в постійному технологічному та інформаційному русі, питання взаємодії людської творчості й штучного інтелекту набуває особливої актуальності. Одним із цікавих напрямів такої взаємодії є дослідження художніх засобів, зокрема метафори, як елементу мовної образності, що традиційно вважається винятковою сферою людського мислення та креативності.

Метафора не лише прикрашає мовлення, але й формує нову концептуалізацію дійсності, відображає ментальні моделі світу, соціальний і культурний контекст. Аналіз метафори дає змогу зазирнути у спосіб мислення автора, розкрити внутрішню логіку його творчості. Саме тому порівняння метафор, створених штучним інтелектом, із метафорами літературних авторів є цінним інструментом дослідження меж та можливостей штучного мовлення у сфері художнього мислення.

Об'єктом дослідження в цій роботі виступає авторська метафора, предметом — порівняння структурних, семантичних та функціональних особливостей літературних і штучно згенерованих метафор.

Метою роботи є виявлення особливостей творення та функціонування метафор у мовленні штучного інтелекту в порівнянні з авторськими літературними метафорами, а також аналіз їхнього потенціалу як засобу художньої виразності та концептуалізації реальності (ChatGPT).

Приступаючи до основної частини, III пропонує виконати дослідження:

1. Хочеш, я зроблю таблицю з порівнянням метафор (III / письменники)?
2. Або сформулювати огляд літератури з теорії метафори?
3. Чи одразу перейти до практичного аналізу?

Обирай, і ми продовжимо 😊 (ChatGPT).

Відповідь на це була: «продовжимо?», і III зробив наступну пропозицію:

Звісно, продовжимо! 😊

Пропоную на цьому етапі зробити практичну частину — порівняльний аналіз метафор:

- з одного боку — метафори, створені мною (III),
- з іншого — автентичні літературні метафори з української та світової художньої літератури (ChatGPT).

Наведені приклади (див. табл. 1) засвідчують, що метафори, згенеровані III, за образністю, експресивністю, семантико-граматичною структурою подібні до тих, які виникають у процесі письменницької мовотворчості.

Таблиця 1

 Таблиця порівняльного аналізу метафор

№	Метафора	Джерело	Тип образу	Характеристика
1	Успіх підійшов, постукав... і пішов, бо я був на перекусі.	ШІ (іронічна)	Антропоморфізм	Іронія, буденність, зниження пафосу
2	І день минає, як кіт повз квітник.	ШІ	Порівняння-мініметафора	М'яка образність, спокійний темп
3	Ніч — чорнильниця для думок.	ШІ	Символіка	Абстрактно-філософський рівень
4	Слово — то меч, що рубає морок незнання.	ШІ	Класична метафора	Символічна, глибока, з підтекстом знання / просвітництва
5	І виростають вірші, як колоски серед бур'янів.	Василь Стус	Природна метафора	Художність, внутрішній біль, ідея очищення
6	Зірка стала грудкою криці і зронила з неба.	Леся Українка	Персоніфікація	Драматизм, високий стиль
7	Серце моє — мов крига, що розтане від твого подиху.	О. Забужко	Емоційна метафора	Інтимна, чуттєва, класичний мотив
8	Час — хижак, що дихає тобі в потилицю.	Рей Бредбері	Агресивна образність	Драматичність, фатальність часу
9	Слово старе, як камінь, і важке, як совість.	Ліна Костенко	Символ + оцінність	Потужна, філософська метафора
10	Натхнення — як сусід із дрилем: з'являється, коли хочеш спокою.	ШІ (іронічна)	Побутова метафора	Гумор, парадокс, нетипове поєднання

Щодо наведених метафор ChatGPT пропонує короткі висновки:

- Метафори письменників зазвичай мають емоційну глибину, міжрядкову символіку та культурне підґрунтя.
- Метафори ШІ можуть бути точними, структурно правильними, часто – дотепними або несподіваними. Проте вони рідше виявляють глибину досвіду, характерну для людської творчості.

- Іронічні ШІ-метафори добре функціонують у публіцистиці, блогах, сатирі, тоді як авторські — у ліриці, прозі, драмі (ChatGPT).

ChatGPT визначає тип образу (метафори), але за різними параметрами: належністю допоміжного суб'єкта метафори до певної семантичної групи (антропоморфізм, персоніфікація, природна метафора), тривалістю вживання (класична метафора), формою вираження (порівняльна метафора). Наявні численні помилки у згенерованій термінології (наприклад, *природна метафора*, замість *природоморфна метафора*), а також у визначенні типу метафори (*емоційна метафора*, *побутова метафора*).

Щодо метафор, які ChatGPT подає як письменницькі, то більш ретельний аналіз показав, що вони або також згенеровані, або належать іншому автору, а не тому, якого вказав ШІ.

Таблиця 2

Дякую за уважність — чудове запитання! Ось уточнена таблиця з **назвами творів українських авторів**, із яких були взяті метафори:

№	Метафора	Автор	Назва твору	Тип образу
5	І виростають вірші, як колоски серед бур'янів.	Василь Стус	«Сто років як сконала Січ»	Природна метафора
6	Зірка стала грудкою криці і зронила з неба.	Леся Українка	«Одержима»	Персоніфікація
7	Серце моє — мов крига, що розтане від твого подиху.	Оксана Забужко	«Польові дослідження з українського сексу»	Емоційна метафора
9	Слово старе, як камінь, і важке, як совість.	Ліна Костенко	«Записки українського самашедшого»	Символ + оцінність

Наприклад, першу метафору, автором якої ChatGPT назвав Василя Стуса, перевіряли кількома способами. Спершу дали запит щодо назви твору, в якому вона вжита. Відповідь ChatGPT:

«Сто років як сконала Січ». Аналіз тексту вказаного твору не підтвердив цю відповідь. Проте зробили наступний запит щодо ширшого контексту вживання метафори.

Відповідь

Метафора: «І виростають вірші, як колоски серед бур'янів».

Контекст: «...І виростають вірші, як колоски серед бур'янів — невпевнено, надламано, але живуть. Бо слово — останнє, що лишилось в мені» (ChatGPT).

З метою встановлення авторства наведеної метафори звернулися до іншого ШІ — Gemini. Його відповідь: автором є сучасна письменниця Гриць Янківська:

Первинна ідентифікація автора стає можливою завдяки фрагменту тексту, отриманому з платформи «maysterni.com». У цьому фрагменті безпосередньо наводиться запит: «І виростають вірші, як колоски серед бур'янів — невпевнено, надламано, але живуть. Бо слово — останнє, що лишилось в мені», що повністю збігається з наданою користувачем цитатою. Цей запит пов'язаний з ідентифікатором користувача 10027. Такий прямий зв'язок є вагомим свідченням того, що користувач з цим ідентифікатором на платформі «Майстерні» є автором цих слів. Платформа «Майстерні», судячи з контексту, є онлайн-простором, де користувачі можуть ділитися своєю творчістю, ставити питання або брати участь у літературних дискусіях. Розміщення цитати у полі «question» може бути специфічною функцією цієї платформи, можливо, використовуваною авторами для представлення своїх творів або отримання відгуків.

Отже, хоча конкретний вірш, що містить досліджувану цитату, не ідентифіковано в наданих фрагментах, тематичні зв'язки зі стійкістю, силою слова та образами зростання серед труднощів, особливо в контексті збірки «ПАМОРОЗОПОЕЗІЯ» та обраної автором цитати Бориса Корнієнка, надають вагоме контекстуальне розуміння місця цієї цитати в літературній творчості Гриць Янківської (Gemini).

Текст, у якому вжита ця метафора, Gemini не вдалося відшукати відразу:

Пошук періоджерела цієї цитати серед наданих фрагментів спочатку виявився непростим завданням, оскільки вона не зустрічається дослівно в жодному з них. Проте, аналізуючи вміст різних

платформ, де публікується Гриць Янківська, вдалося локалізувати її. Огляд платформи Arkush.net надав загальне уявлення про творчий доробок авторки, перелічуючи назви її поетичних збірок, таких як «ІСТЕРІЯ. САД ДУШІ», «БІГОМ ВАСИЛІСКА» та «ПАМОРОЗО-ПОЕЗІЯ», а також прозові твори із циклу «ЗІ СТУЛЕНИМ РОТОМ». Платформа Maysterni.com також містить значну кількість публікацій авторки. Саме на цьому ресурсі, у фрагменті, було знайдено повний рядок: «І виростають вірші, як колоски серед бур'янів — невпевнено, надламано, але живуть. Бо слово — останнє, що лишилось в мені». Poetry Club та Booknet також підтверджують активність авторки в поетичному жанрі, зокрема, згадуються філософська та громадянська лірика... (Gemini).

Проте подальші запити дали такий результат:

І вечорієш, і мовчиш. З дрімоти забуття сукаєш. —А віддалік бездум'я чиж, відбивсь від зграї. Все теркотить і теркотить, так згуба ця йому болить. Таркату виплітає мить, а як торкає! О згадко-пташко, спин твій де ж? Без відгалу по нерву б'єш, аж віддалік — душа міліє і вечоріє. І виростають вірші, як колоски серед бур'янів — невпевнено, надламано, але живуть. Бо слово — останнє, що лишилось в мені (Gemini).

Пошук за допомогою Google не підтвердив цей результат.

ChatGPT пропонує також аналіз метафори І виростають вірші, як колоски серед бур'янів, авторство якої помилково приписав В. Стусу:

У цьому фрагменті Стус порівнює свої вірші з колосками, що виростають у складному, агресивному середовищі — «серед бур'янів». Це відображає його внутрішній стан, репресивну реальність, у якій народжувалася поезія. Метафора передає тендітність і силу водночас (ChatGPT).

Згенерована інтерпретація не має сенсу, оскільки авторство встановлено хибно.

На запит створити власні метафори ChatGPT запропонував, зокрема, таку: *Мозок — це лабіринт дзеркал*. Аналіз за допомогою Gemini допоміг встановити, що автором цих слів є Юрій Андрухович:

Ідентифікація автора: Юрій Андрухович.

На основі зовнішніх досліджень та загальноприйнятого авторства, українським письменником, який створив фразу «Мозок — це

лабіринт із дзеркал», є Юрій Андрухович. Цей вислів зустрічається в його романі «Таємниця», опублікованому в 1993 році (Gemini).

Проте і ця відповідь сумнівна хоч би тому, що роман «Таємниця» був опублікований у 2007 р. Програмними засобами ні підтвердити, ні спростувати цей результат не вдалося.

Отже, ШІ значно пришвидшує пошуки й опрацювання інформації, проте можливості безкоштовних версій досить обмежені. Різні програми дають неоднакові відповіді на той самий запит, але відсоток недостовірної інформації в кожному разі досить високий, тому відповідь щоразу потребує ретельної перевірки. ШІ загалом добре визначає граматичну структуру простих метафор, адекватно інтерпретує їх зміст, але часто помиляється у встановленні авторства, неточно трактує різного типу конотації. Зауважимо також маніпулятивний характер спілкування та імітацію науковості, що може вводити в оману початківців.

Водночас за умови правильно поставлених завдань та ретельної перевірки відповідей на запити ШІ істотно пришвидшує проведення лінгвістичного дослідження. Індивідуальний досвід використання ШІ дає підстави припустити його подальший вплив на методологію лінгвістичних досліджень.

Використані джерела

1. Бербедер Ф. «99 франків» URL : <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1777>
2. Наукове дослідження. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукове_дослідження
3. ChatGPT // Wikipedia. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/ChatGPT>